

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษา เป็นสถาบันวิชาการในระดับสูงที่มีความรับผิดชอบในการผลิตทรัพยากรบุคคลที่มีคุณสมบัติ มีปัญญา และมีคุณธรรมเพื่อช่วยพัฒนาประเทศต่อไป

ภารกิจที่สำคัญภารกิจหนึ่งของมหาวิทยาลัย คือ การสร้างสรรค์ความรู้ใหม่หรือการวิจัย ค้นคว้าเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ (วิจิตร ศรีสีอาน 2518: 1; Wilson 1966: 15) การสนับสนุนการวิจัย จึงเป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัย ซึ่งการทำวิจัยในมหาวิทยาลัยมี 2 ระดับ ระดับแรกเป็นงานวิจัยของอาจารย์และบุคลากรในมหาวิทยาลัยจัดทำขึ้นเพื่อพัฒนางานของตน และอีกระดับเป็นงานวิจัยของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาในมหาวิทยาลัย (Subrahmanyam 1983: 200)

ในการผลิตบัณฑิต มหาวิทยาลัยมีปณิธานที่จะผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพต่อสังคม การเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยจึงมุ่งที่จะส่งเสริมแนะแนวให้นักศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเอง เพื่อเปิดโอกาสให้สามารถคิดวินิจฉัยสภาพการณ์และปัญหาในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะในสาขาวิชาของตนได้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ให้เป็นผู้ที่มีความรู้กว้างขวางและลึกซึ้งในอันที่จะเป็นผู้นำในสังคมต่อไป การที่มหาวิทยาลัยสนับสนุนและส่งเสริมการวิจัยของนักศึกษาและอาจารย์ จึงเป็นการสร้างบรรยากาศใหม่ ๆ ทางวิชาการ เพื่อประโยชน์ทางการสอนและการพัฒนาสังคม (สายสุตาคชเสนี 2521: 1-2)

การเรียนการสอนระดับปริญญาโทในมหาวิทยาลัย ส่วนใหญ่จะดำเนินการสอนโดยใช้วิธีการสอนให้นักศึกษาค้นคว้า ศึกษาเพิ่มเติมด้วยตนเอง การสอนแบบนี้ให้อิสระแก่ผู้เรียนสูง เปิดโอกาสให้เลือกเนื้อหา เลือกวิธีการ และเรียนรู้ไปในเรื่องที่สนใจเอง เป็นวิธีการเรียนการสอนที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งเพราะสนองความแตกต่างระหว่างบุคคล เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ก้าวหน้าไปเต็มความสามารถของแต่ละบุคคล ผู้เรียนอาจศึกษาค้นคว้าโดยอิสระศึกษานอกสถานที่ ทำวิจัยอิสระโดยใช้ข้อมูลในสนาม การศึกษาค้นคว้าโดยอิสระสามารถ

ดำเนินการได้หลายแบบ หลายลักษณะ แล้วแต่ผู้สอนจะเลือกใช้ตามความเหมาะสมแก่ลักษณะวิชา ผู้สอนและจุดประสงค์ของการสอน ลักษณะหนึ่งที่ส่งเสริมการวิจัยของนักศึกษา คือ การศึกษาแบบเอกัตศึกษา (Individual Study) หรือการศึกษาค้นคว้าอิสระ (Independent Study) เป็นการศึกษาตามข้อตกลงร่วมกันของอาจารย์ที่ปรึกษากับผู้เรียน การศึกษาแบบนี้ปฏิบัติกันในระดับปริญญาโท หรือระดับนิสิตปีที่ 4 ของบางสถาบัน (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ 2522: 143-145) นักศึกษาสามารถศึกษาค้นคว้าข้อสันเทศประกอบการเรียนจากแหล่งต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด อาจารย์ หรือผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่ต่าง ๆ และแหล่งอื่น ๆ เช่น การศึกษาทดลองจากห้องปฏิบัติการ หรือแปลงทดลอง

การศึกษาในระดับปริญญาโท มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้ศึกษาได้ศึกษาวิเคราะห์ และวิจัยในสาขาวิชาที่ศึกษา เพื่อนำความรู้ดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง หลักสูตรในระดับปริญญาโทของสถาบันการศึกษาต่างๆ จึงกำหนดให้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

เนื่องจากการทำวิจัยหรือวิทยานิพนธ์จำเป็นต้องอาศัยการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ห้องทดลองและห้องสมุดจึงเป็นเครื่องมือช่วยที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับกระบวนการดังกล่าว (Wilson 1966: 66)

ห้องสมุดนับเป็นแกนสำคัญของมหาวิทยาลัย เพราะห้องสมุดสนับสนุนภารกิจของมหาวิทยาลัย ไม่ว่าจะเป็นการสอน การวิจัย การสร้างความรู้ใหม่ และการถ่ายทอดความรู้ และวัฒนธรรม ทั้งจากอดีตและในปัจจุบันแก่อนุชนรุ่นหลัง (Higham 1980: 11) หน้าที่ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยจึงสะท้อนจุดประสงค์ของสถาบัน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของสถาบัน (Neal 1970: 1)

หน้าที่หลักของห้องสมุดมหาวิทยาลัย คือรวบรวมสรรพวิทยาคารต่าง ๆ จัดระบบการเก็บและให้บริการ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน และการทำวิจัยของมหาวิทยาลัย ด้วยเหตุที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยต้องให้บริการผู้ใช้หลายกลุ่ม ทั้งอาจารย์ บุคลากร นักศึกษา ปริญญาตรี และนักศึกษาระดับปริญญาโทซึ่งนอกจากจะต้องการใช้ทรัพยากรเพื่อการเรียนแล้ว ยังต้องการใช้ทรัพยากรเพื่อการค้นคว้าวิจัยในการทำวิทยานิพนธ์ตามหลักสูตร การเรียนการสอนด้วย ห้องสมุดมหาวิทยาลัยจึงควรวางแผนจัดการที่จะจัดหาทรัพยากร และพัฒนาบริการต่างๆ เพื่อเอื้อต่อการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการให้กับผู้ใช้ในมหาวิทยาลัย อย่างเพียงพอ ให้ผู้ใช้ได้รับข้อสันเทศที่สมบูรณ์มากที่สุด โดยใช้เวลาน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

(Line 1968: 152) เพื่อให้การดำเนินการดังกล่าวบรรลุวัตถุประสงค์ หอสมุดจำเป็นต้องเข้าใจและรู้จักผู้ใช้ของหอสมุด ตลอดจนทราบความต้องการข้อสนเทศของผู้ใช้ในแต่ละคณะ แต่ละสาขาวิชาในสถาบัน เพื่อให้สามารถวางแผนจัดการและพัฒนาบริการต่างๆ ได้ตรงกับความต้องการของผู้ใช้ได้อย่างสอดคล้องและเหมาะสม

มหาวิทยาลัยขอนแก่นเป็นสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่ได้ดำเนินการกิจข้างต้น เป็นเวลามากกว่า 20 ปี และเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน 2521 มหาวิทยาลัยขอนแก่นได้จัดตั้งบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่นขึ้นเพื่อขยายขีดความสามารถของมหาวิทยาลัยขอนแก่นในด้านการส่งเสริมงานค้นคว้าวิจัยและผลิตอาจารย์ นักวิชาการ นักบริหาร และผู้ปกครองวิชาชีพชั้นสูง ในสาขาต่างๆ ตามความต้องการของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ บัณฑิตวิทยาลัยจึงมีหน้าที่โดยตรงในการดำเนินการให้การศึกษาขั้นสูงกว่าปริญญาตรีหรือชั้นบัณฑิตศึกษาในสาขาวิชาที่อยู่ในความต้องการของท้องถิ่นและของประเทศ

บัณฑิตวิทยาลัยเปิดรับนักศึกษารุ่นแรกเมื่อภาคต้นปีการศึกษา 2523 จำนวน 14 คน เข้าศึกษาระดับปริญญาโทใน 3 สาขาวิชา คือ สาขาจิตวิทยาการศึกษา สาขาการวัดและประเมินผลการศึกษา และสาขาวิศวกรรมโครงสร้าง ในภาคปลายปีการศึกษาเดียวกันนั้นได้รับนักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาหลักสูตรและการสอนเพิ่มขึ้นอีก ต่อมาในปีการศึกษา 2524 เปิดรับนักศึกษาระดับปริญญาโทเพิ่มจากที่เปิดสอนอยู่แล้วอีก 3 สาขาวิชาคือสาขาวิศวกรรมทรัพยากรแหล่งน้ำ สาขาพืชศาสตร์ และสาขาสัตวศาสตร์ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2525: 177) ในปีการศึกษา 2530 บัณฑิตวิทยาลัยได้เปิดสอนระดับปริญญาโทหลักสูตรต่าง ๆ โดยมีรายละเอียด ดังนี้ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2530: 104-116)

หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เกษตร) [วท.ม.(เกษตร)]

1. สาขาปฐพีศาสตร์
2. สาขาพืชศาสตร์
3. สาขาสัตวศาสตร์

หลักสูตรวิศวกรรมศาสตรมหาบัณฑิต (วศ.ม.)

1. สาขาวิศวกรรมโครงสร้าง
2. สาขาวิศวกรรมทรัพยากรแหล่งน้ำ

หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศษ.ม.)

1. สาขาหลักสูตรและการสอน
2. สาขาเทคโนโลยีการศึกษา
3. สาขาจิตวิทยาการศึกษา
4. สาขาวิทยาศาสตร์การศึกษา
5. สาขาการวัดและประเมินผลการศึกษา
6. สาขาบริหารการศึกษา
7. สาขาการประถมศึกษา

หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต [วท.ม. (การพยาบาล)]

1. สาขาการพยาบาล

สาขาวิชาที่เปิดสอนรวมทั้งสิ้น 13 สาขาวิชา ตั้งแต่เปิดรับนักศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย เมื่อภาคต้นปีการศึกษา 2523 จนถึงปีการศึกษา 2529 บัณฑิตวิทยาลัยได้รับนักศึกษาเข้าศึกษาในแต่ละปี โดยในปี พ.ศ. 2523 เปิดรับนักศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย 4 สาขาวิชา จำนวน 36 คน ปีพ.ศ. 2524 เปิดรับเพิ่มเป็น 7 สาขาวิชา จำนวน 62 คน และเปิดรับเป็น 11 สาขาเมื่อปีพ.ศ. 2527 จำนวน 69 คน จำนวนนักศึกษابัณฑิตวิทยาลัยที่เปิดรับตั้งแต่ปีพ.ศ. 2523-2529 รวมทั้งสิ้น 429 คน นักศึกษابัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น จึงนับเป็นผู้ใช้กลุ่มใหม่ของห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น และจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพราะในอนาคต มหาวิทยาลัยขอนแก่น มีนโยบายที่จะเพิ่มขีดความสามารถในการขยายหลักสูตรระดับปริญญาโท และระดับประกาศนียบัตรชั้นสูง (มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2525: 177)

นักศึกษابัณฑิตวิทยาลัยต้องใช้ทรัพยากรของห้องสมุดเพื่อการเรียนและการค้นคว้าวิจัย ห้องสมุดจึงควรศึกษาผู้ใช้กลุ่มนี้เพื่อให้ทราบสภาพการใช้ พฤติกรรมการค้นหาและความต้องการในการใช้ข้อมูลสนเทศ เพื่อให้สามารถวางแผนจัดการและพัฒนาบริการต่าง ๆ ให้ตรงกับความต้องการ จากความสำคัญและเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วนั้น งานวิจัยนี้จึงศึกษาถึงพฤติกรรมการค้นหาและการใช้ข้อมูลสนเทศเพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ของนักศึกษابัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการค้นหาและการใช้ข้อสนเทศในการเขียนวิทยานิพนธ์ของนักศึกษามหาวิทยาลัย ในด้านต่างๆ คือ แหล่งข้อสนเทศ ประเภทและลักษณะของข้อสนเทศ วิธีการค้นหาข้อสนเทศ การนำข้อสนเทศดังกล่าวไปใช้ในการเขียนวิทยานิพนธ์ ตลอดจนปัญหาในการค้นหาและการใช้ข้อสนเทศ
2. เปรียบเทียบพฤติกรรมการค้นหาและการใช้ข้อสนเทศของนักศึกษามหาวิทยาลัย จำแนกตามคณะ ขั้นตอนของการทำวิทยานิพนธ์ และประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ห้องสมุด

สมมติฐาน

พฤติกรรมการค้นหาและการใช้ข้อสนเทศของนักศึกษามหาวิทยาลัย จะแตกต่างกันไปตามคณะ ขั้นตอนของการทำวิทยานิพนธ์ และประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ห้องสมุด

ตัวแปรของการวิจัย

จากปัญหาและสมมติฐานการวิจัยข้างต้น ตัวแปรสำคัญในการวิจัยมีดังนี้

ตัวแปรอิสระ

1. คณะ ได้แก่ คณะศึกษาศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์
2. ขั้นตอนการทำวิทยานิพนธ์ จะพิจารณาเฉพาะขั้นตอนที่อาศัยการค้นหาข้อสนเทศเท่านั้น ได้แก่ ขั้นตอนกำหนดปัญหาและเขียนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนดำเนินการวิจัย (เตรียมการวิจัย สร้างเครื่องมือ) และขั้นวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผลการวิจัย
3. ประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ห้องสมุด เช่น เคยศึกษาวิชาการใช้ห้องสมุดในระดับปริญญาตรี เคยเข้ารับการปฐมนิเทศวิธีใช้ห้องสมุด เคยช่วยงานห้องสมุด เป็นต้น

ตัวแปรตาม

1. พฤติกรรมการค้นหาข้อสนเทศ ได้แก่ แหล่งข้อสนเทศ ประเภทและลักษณะของข้อสนเทศ และวิธีการค้นหาข้อสนเทศ
2. การใช้ข้อสนเทศ
3. ปัญหาในการค้นหาและการใช้ข้อสนเทศ

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ทำการศึกษาพฤติกรรมการค้นหาและการใช้ข้อสนเทศในการเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น ในสาขาต่าง ๆ

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่น 2 กลุ่ม คือ

1. นักศึกษามหาวิทยาลัย ใน 3 คณะ คือคณะศึกษาศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์ เฉพาะผู้ที่ทำวิทยานิพนธ์สำเร็จในปีการศึกษา 2529 เป็นต้นมา สาเหตุที่เลือกนักศึกษามหาวิทยาลัยกลุ่มนี้ เนื่องจากเป็นกลุ่มที่เพิ่งทำวิทยานิพนธ์เสร็จสิ้น และผ่านกระบวนการขั้นตอนการค้นคว้าวิจัยทุกขั้นตอน นักศึกษากลุ่มนี้มีรวมทั้งสิ้น 69 คน
2. นักศึกษามหาวิทยาลัย ใน 3 คณะ คณะศึกษาศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ และคณะวิศวกรรมศาสตร์ เฉพาะผู้ที่อยู่ในระหว่างการศึกษาและได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์แล้ว ภายในปีการศึกษา 2529 มีทั้งหมด 71 คนในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยมีลำดับขั้นในการดำเนินการวิจัยดังนี้คือ

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. สร้างเครื่องมือในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามโดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับ

รายละเอียดของผู้ตอบแบบสอบถาม แหล่งข้อสนเทศ ประเภทและลักษณะของข้อสนเทศ วิธีการค้นหาข้อสนเทศ การนำข้อสนเทศดังกล่าวไปใช้ในการเขียนวิทยานิพนธ์ ปัญหาในการค้นหาและการใช้ข้อสนเทศในแต่ละขั้นตอนของการเขียนวิทยานิพนธ์ นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นได้ไปทดสอบกับนิสิต

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นิสิตบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
และนักศึกษาบัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า บางมด จำนวน 20 คน
เพื่อปรับปรุงแก้ไข

3. แจกแบบสอบถามโดยส่งทางไปรษณีย์และส่งด้วยตนเองแก่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 140 คน
4. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติด้าน
สังคมศาสตร์ (SPSS* Statistical Package for the Social Sciences)
ประมวลค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบของครัสคาล-วอลลิส
(Kruskal-Wallis Test)
5. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล
6. รายงานผลการวิจัย อภิปรายผล และเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยครั้งนี้ คาดว่าจะช่วยให้ทราบ แหล่งข้อสนเทศ ประเภทและลักษณะ
ข้อสนเทศ วิธีการค้นหาข้อสนเทศ การใช้ข้อสนเทศ ตลอดจนปัญหาในการค้นหาและ
การใช้ข้อสนเทศ ผลที่ได้ดังกล่าวจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพิจารณาปรับปรุง
การปฏิบัติงานของห้องสมุด มหาวิทยาลัยขอนแก่น ช่วยในการจัดบริการข้อสนเทศให้สอดคล้อง
กับความต้องการ และวัตถุประสงค์ในการใช้ข้อสนเทศของนักศึกษามหาวิทยาลัย ในสถาบัน

คำอธิบายศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ข้อสนเทศ หรือสารนิเทศ (Information) หมายถึง ข้อเท็จจริง เหตุการณ์
ความรู้ที่มีผู้ถ่ายทอดหรือบันทึกไว้ในรูปแบบต่างๆ เช่น หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ รายงาน
โสตทัศนวัสดุ เทปคอมพิวเตอร์ หรือที่ได้จากการสังเกต การทดลองจากห้องปฏิบัติการหรือ
แปลงทดลอง และกระบวนการถ่ายทอดบันทึกข้อมูลในรูปแบบอื่นๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อื่นได้ทราบ

แหล่งข้อมูล (Source) หมายถึง บุคคลหรือสถาบันที่เก็บรวบรวมและ
เผยแพร่ข้อมูล เช่นห้องสมุด ทั้งห้องสมุดของสถาบันการศึกษา และแหล่งข้อมูลที่เรียกชื่อ
เป็นอย่างอื่น

บุคคล อาจเป็นอาจารย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวิชาการเฉพาะสาขา บรรณารักษ์ เป็นต้น
แหล่งอื่น เช่น ห้องปฏิบัติการ แผลงทดลอง เป็นต้น

**พฤติกรรมการค้นหาและการใช้ข้อมูล (Information Seeking Behavior
and Information Use)** หมายถึง การค้นหา แสวงหาข้อมูล ตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ
เมื่อบุคคลมีแรงจูงใจ จากแหล่งหรือสถานที่ต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการข้อมูลนั้น
โดยการประเมินและใช้ข้อมูลที่ค้นหามาได้